

Сусед Сонца

Алесь МАРЧ: аўтаманаграфія. Мн., 2002.

У горадабудаўніцтве за савецкім часам існавала неблагая завяздэнка – апошнія паверхі высокіх дамоў часам прыстасоўваліся пад мастацкія майстэрні. Праўда, не заўсёды хапала каналізацыйных трубаў на тыя паверхі, але тут ужо самі мастакі павінны былі паклапаціцца. Хвала тым архітэктарам, якія пасялілі паслужнікаў музаў бліжэй да нябёсаў, маглі б і ў падвалах майстэрні запраектаваць.

Пад майстэрняй Аляксея Марачкіна на Старажоўцы – дванаццаць паверхаў, над майстэрняй – неба, сонца і зоры. Ды суседства Таго, Хто мастакоў цалуе ў лоб, надзяляючы талентам. Мастак у такім суседстве – як кватарант Бога, ці падгасподнік, як гаварылі нашыя продкі за даўнім часам.

Падлога вясялая, як вяселька, сваёй каляровасцю нагадвае вітраж. Пасярод майстэрні паруе, як саган з гарачай бульбай, хітры апарат – выдыхаючы пару-не пару, хутчэй туман уласнай гадоўлі, каб палотны не псаваліся ад сухога паветра. У перадпакоі, на антрэсолях і па кутах грувасьцяца карціны, якім бракуе прасторы. Адразу з прыходу вас сустракаюць ваяўніча-шэрыя «Шчытаносцы», і ўвушшу пачынаюць грукатаць міліцэйскія дручкі па пластмасавых шчытах – страхотлівая музыка вулічных шэсьцяў 1990 гадоў. З падрамніку ўсьміхаецца ў фацэтным пражскім капелюшы маладая Ларыса Геніюш. Затуляе ад ветру агеньчык трапяткой сьвечкі Зянон Пазьняк, сам як сьвечка на скавышах эпохі. На вышэйшых за аблокі электралініях вешае беларускі сыцяг няўлоўны Мірон. З кута выглядае прасьніца, з якое, бы фрэска са сыцяны полацкай Сафійкі, праступае адухоўленае аблічча... Майстэрня населеная сапраўднымі і міфічнымі героямі беларускай гісторыі, у яе сьценах лунае дух незацуглянай вольнасьці.

Аляксей Марачкін выстаўляецца з 1966 году, аб'ездзіў з персанальнымі выставамі ўсю Еўропу, дзесяткі ягоных палотнаў знаходзяцца ў замежных

галерэях. І там мастака разумеюць і прапагандуюць. Як разумелі Шагала і Бялыніцкага-Бірулю, Фердынанда Рушчыца і Міколу Селяшчука. Але мы, суайчыньнікі мастака, ведаем, што піша ён найперш для нас. А таму выхад у сьвет аўтаманаграфіі «Алесь МАРА» – найперш на *нашай* вуліцы сьвята. Так, сьвята, бо падобнага мастацкага праекту ў Беларусі яшчэ не было, і кожнаму, хто возьме гэтае шыкоўнае выданьне ў рукі, гарантаваны сьвяточны настрой. Мастак сабраў пад адной вокладкай свае жывапісныя творы, вершы і дзённікавыя запісы, фотаздымкі сваіх радакоў і сяброў.

Пэндзьлем Марачкіна створаны ўжо цэлы беларускі сусьвет, укаранёны ў глыбіню стагодзьдзяў і разгалінаваны ў сучаснасьці. Дарога і неба – вобразы-дамінанты на пейзажах Марачкіна. Дарога – то каралавая ад шэрані ўзімку («Дарога», 1976), то месяцовая – як разьлітае па вадзе срэбра («Абуджэньне», 1977), то кружная, агароджаная крыжамі, прарэзаная праз Курапаты бульдозерамі («Крыжы пакутаў і змаганьня», 2002). Неба абжытае Марачкіным, як родны падворак, яно – галоўны прасторавы кампанент многіх карцінаў. Мастакі 20-х гадоў у Віцебску пісалі на фасадах дамоў. Адчуваецца, што Марачкіну таксама зацесна ў звыклых маштабах. А паколькі за графіці на сьценах дамоў сёньня можна трапіць у пастарунак, застаецца спакуса нацягнуць на падрамнік сінюю асноведзь нябёсаў.

У фільме рэжысэра Ул. Арлова «Мара» ёсьць эпізод, дзе Марачкін з лесьвіцай у руках перакрочвае экран і зьнікае за кадрам. Лесьвіца – таксама як сімвал параднёнасьці з небам.

Вобраз і абраз – словы-блізняты, але ня кожны мастак адважыцца пісаць ікону. Марачкін адважыўся. Мо таму «шчытаносцы» і не чапалі першых Чарнобыльскіх шляхоў, бо паперадзе шэсьця людзі неслі яго асьвечаную Маці Божую ахвяраў Чарнобыля. А яшчэ адзін абраз мастака апынуўся на Гомельшчыне, у Гарошкаве — роднай вёсцы Анатоля Сыса, у тамтэйшай царкве. Судакрананьне з сакральным мастацтвам працягнулася ў Кліўлендзе (ЗША), дзе Марачкін разам з сынам Ігарам расьпісвалі беларускую аўтакефальную царкву Маці Божай Жыровіцкай. З аўтаманаграфіі мы даведваемся, які гэта быў няпросты працэс. Як адымаліся рукі пасья працяглага стаяньня на рыштаваньнях пад купалам. Як даводзілася ўступаць у мастацка-тэалагічныя дыскусіі з уладькам Мікалаем і адстойваць сваё бачаньне аздобы храма.

Пытаюся ў мастака, чаго трэба больш: творчага нахабства ці веры ў Бога для таго, каб адчуць у сабе рублёўскі покліч да іконапісаньня? Марачкін адказвае імгненна, не задумваючыся, відно, што гэта – высьпеленае перакананьне: *«Толькі вера ў Бога! Без яе я б не адважыўся на росьпіс храму. Вера мастака праяўляецца ў вобразах — гэтага немагчыма пазьбегнуць. Калі ў цябе чорная душа і ты пішаеш сьвятых вобразы, то яны ня будуць малітоўнымі. Чым больш духоўнай энергіі ты ўкладзеш у сьвятых лікі, тым больш яны ўплывацьмуць на чалавека. Гэта было маёй звышзадачай, з якой я, вядома ж, да канца ня справіўся, паколькі я — сьвецкі чалавек».*

Звычайна, мастакі, стараюцца пазьбягаць палітычных рэаліяў, маўляў, ёсьць вечныя тэмы, а на надзённыя няма чаго пераводзіць фарбу. Марачкін таксама найперш палоньнік Апалона, але не пазьбягае і публіцыстыкі, мае ператварыць палітычную падзею ў факт мастацтва. Прыгадваюцца выставы мастацкай суполкі «Пагоня», на якіх уладамі забараняўся паказ інсталяцыі «Зона» альбо прыбіраўся твор з бяскрыўдным назовам «Шклоўскія агуркі». Ды Бог з імі, з агуркамі, трэба ж і пра паэтычную частку аўтаманаграфіі

дакінуць слова. Аўтар паспрабаваў сябе ў жанры балады, лірычнага верша, эпіграмы і нават хоку. І, трэба сказаць, удала: свайму беларускаму калегу могуць пазайздросьціць Басё і Маякоўскі, які ў «Окнах РосТА» мог бы гатовы матэрыял выкарыстаць, бо сам, здаецца, адмыслоўцам па акравершах ня быў. Думаецца, расейскі паэт, улюбёны ў беларускае слова «чуеш», зразумеў бы подпіс да «Звычайнага нацюрморту» (2002) Марачкіна без перакладу.

Ляжу ля крамлёўскай сьцяны, халадзею.
Узьлезці наверх я ўжо страціў надзею.
Каму я тут лішні, урэдзен і гадак?
Адольф, памажы мне навесці парадак!

Дзеля справядлівасьці варта заўважыць, што традыцыйны лірычны верш вабіць Марачкіна ўсё ж болей. З чатырох дзесяткаў зьмешчаных у аўтамаграфіі я вылучыў бы «Лазню», «Калодзеж у жыце», «У небе белыя аўчыны...»

Перад Старажоўкай шырока разьлілася Сьвіслач. Прывязаныя чаўны тычкаюцца ў бераг, як сьляпыя кацяняты. Вуліца Няміга бяззубай пашчай моста ашчэрылася на студзяністыя хвалі. А на паддашку высокага дома — зьбеглы ад людской мітусьні мастак. Сусед сонца, палоньнік Апалона і падгасподнік Госпада.

Міхась СКОБЛА.